

o čarovnicah, ki niso del verovanjskega sistema. V posebnem poglavju je predstavljeno še prepričanje o nadnaravni moči duhovnikov, ki lahko vplivajo na točo in dež.

Knjiga *Coprnice so me nosile* je rezultat prve slovenske temeljitejše etnološke/ antropološke raziskave čarovništva na določenem območju Slovenije. Avtorica na terenu zapisane pripovedi ves čas primerja s primerjalnimi podatki z drugih slovenskih območij in tudi mnogo širše. In prav presenetljivo je, kako podobne predstave so razširjene. Preseneča tudi dejstvo, da so se izročilo in predstave o čarovništvu ohranile vse do konca 20. stoletja. Avtorica je čarovništvo predstavila kar se da celostno, kot socialni oz. družbeni konstrukt in nadnaravni fenomen, in o njem zbrala še živeče povedke. Pomembna odlika knjige je tudi zelo obsežno primerjalno slovstvo in primerjalni pristop. Delo vsebuje še obširen seznam literature, indeks in povzetek v angleščini. Pri knjigi *Coprnice so me nosile* gre nedvomno za nov pristop pri raziskovanju vaškega čarovništva pri nas in tudi širše.

386

Nena Židov

Jelka Pšajd (ur.): Če klonkaš, sa ti opre: življenjske zgodbe iz Porabja. Murska Sobota: Pokrajinski muzej Murska Sobota, 2007, 211 str.: ilustr. (Zbirka: Življenjske zgodbe; 1)

V Pokrajinskem muzeju Murska Sobota so leta 2003 začeli z načrtnim zbiranjem življenjskih zgodb. Gre za dolgoročni projekt pod vodstvom kustodinje, etnologinje Jelke Pšajd, ki je na pobudo Marije Makarovič začela zbirati življenjske zgodbe v Pomurju in Porabju. Tako je v obdobju 2004–2005 zbrala enajst življenjskih zgodb z obrobja slovenskega etničnega ozemlja, Porabja.

Pri terenskem delu se je opirala na enotni vprašalnik Marije Makarovič, zlasti pri vprašanih s področij, kot so: starši, družina, otroštvo, mladost, po poroki ipd. Držala se je časovnega zaporedja, življenjskega sosledja, medtem ko so se posamezne teme izoblikovale preko pripovedovanja informatorjev. S tem je začrtala svojo lastno metodo, ki temelji na sledenju pripovedovalčevi zgodbi. Kot je sama povedala, ni vztrajala pri temi, če je opazila, da pripovedovalca ni pritegnila oziroma da o njej ni hotel govoriti, saj trdi, da je "bistvo življenjskih zgodb dati možnost ljudem, da zgodbo povedo na način, ki si ga izberejo sami" (Predgovor, str. 7).

Pšajdova se je zavestno odločila, da bo zbrala življenjske zgodbe iz vseh porabskih vasi, da bi bilo območje s slovenskim življenjem geografsko zaokroženo. Pri iskanju informatorjev so ji pomagali sodelavci Zveze Slovencev na Madžarskem, zlasti gospa Klara Fodor, ki kot domačinka dobro pozna ljudi. Pri izboru informatorjev je Fodorjeva upoštevala merila Pšajdove: pripravljenost ljudi, znanje porabskega narečja (naravni govori), starost (čez 60 let).

Strinjam se s Pšajdovo, ki pravi, da je “za podobo načina življenja v neki pokrajini zelo pomembno gledanje, doživljanje vsakega posameznika, ki v njej živi” (Predgovor, str. 7). Pšajdova je v knjigi predstavila življenjsko gradivo devetih Porabk in dveh Porabcev. Podrobnosti iz svojega življenja so razgrnili: Ana Krajcar z Verice, Ilonka Braunstein z Gornjega Senika, Ana Ropoš iz Ritkarovcev, Jožef Merkli iz Otkovcev, Mariška Zankoč (Paterna) iz Števanovcev, Janoš Oreovec iz Števanovcev, Šarolta Holec iz Andovcev, Ema Sukič iz Sakalovcev, Irena Barber (zdaj že pokojna) z Dolnjega Senika, Ilonka Bartakovič iz Slovenske vesi in Ana Časar iz Andovcev. Pri njihovih pripovedovanjih gre za doživljanje zelo osebnih in popolnoma splošnih dogodkov, ki so pozitivno ali negativno vplivali tako na njih same, na njihove starše, na otroke kakor tudi na ožjo in širšo okolico.

Naslov knjige *Če klonkaš, sa ti opre* si je Pšajdova izposodila od pripovedovalke Ilonke Braunstein. Kot sama piše v Predgovoru knjige: “Naslov je simbolen in hkrati popolnoma resničen. Če klonkaš, sa ti opre (če trkaš, se ti odpre) je misel pripovedovalke, ki jasno govori o tem, da je potrebno trkati, da se ti v življenju določene stvari odprejo. Predvsem, da se odprejo hišna vrata, ki vodijo do mize, okrog katere sedita pripovedovalec in poslušalec – in med njima nastaja energija, ki druží. Pripovedovalka pa govori tudi o tem, da je v življenju potrebno imeti pogum in trkati na zaprta vrata, da se le-ta lahko odprejo.” (str. 7)

Pšajdova je za naslove posameznih življenjskih zgodb izbrala izjavo oz. misel pripovedovalca, ki je zanj značilna. Za ilustracijo navedla le nekaj naslovov: *Mi smo Slovenje, dapa živemo na Vogrskon/Mi smo Slovenci, toda živimo na Madžarskem; Življenje brezi Boga je težko/Življenje brez Boga je težko; Za dvajsti, tresti lejt, da mi sterejši vö pomrdjemo, se nede tii več slovensko gunčalo/Čez dvajset, trideset let, ko mi umremo, se tukaj ne bo več slovensko govorilo; Vö včiti so ma nej mogli, ka so siromactje gratali/Niso me mogli izšolati, ker so postali revni. Že sami naslovi povedo veliko, zgodbe pa vsebujejo vse značilnosti (gospodarske, etnološke, sociološke, politične, kulturne ...) Porabja in prebivalcev, ki živijo v njem, zlasti pripadnikov slovenske manjšine. Pri pozornem branju bralec hitro opazi, da skoraj vsak pripovedovalec izpostavlja teme, kot so: izseljenstvo, sezonstvo, kulaki, meja (zaprtost meje, življenje ob meji), jezik ipd. To pa so teme, ki kličejo po obravnavi (etnološki, zgodovinski, sociološki, jezikovni ...).*

Knjigo odlikuje “dvojezičnost” (porabsko narečje in knjižna slovenščina). Vseh enajst življenjskih zgodb je objavljenih v porabskem narečju, skrajšana oblika narečne pripovedi pa je v knjižni slovenščini. Taka odločitev je bila umestna, če že ne nujna iz najmanj dveh razlogov. Zelo pomembno je, da lahko pripovedovalec in tudi drugi posamezniki obravnavanega lokalnega okolja razumejo napisano (porabski Slovenci, zlasti starejša generacija, knjižnega jezika ne razumejo). Zaradi knjižne slovenščine pa bo knjiga dostopna širši strokovni in drugi javnosti tako v osrednji Sloveniji kot tudi drugod in nenazadnje tudi v zamejskem prostoru. Na tem mestu se mi zdi smotno opozoriti bralce (zlasti tiste, ki se bodo lotili branja življenjskih zgodb v porabskem narečju) na bistvene značilnosti današnjega porabskega govora, kot so: težnja po poenostavitvi v sklanjatvi, oblike ženskih sklanjatev prevladujejo tudi v moških in

srednjih sklanjatvah, množina je izpodrinila dvojino, posplošuje se stalno naglaševanje na osnovi (vpliv madžarščine).

Zbiranje in zapisovanje ustnega gradiva, v našem primeru življenjskih zgodb iz Porabja, pa terja od strokovnjaka v prvi vrsti poznavanje jezika informatorja (jezika manjšine) kakor tudi jezika večine, kajti porabsko narečje poleg opisanih posebnosti vsebuje veliko izposojenih besed, zlasti iz madžarščine (in tudi nemščine), ki so se vtakale v narečni besedni zaklad tekom zgodovine. Uredničin neobremenjeni odnos do terena in dobro poznavanje prekmurskega narečja je prispevalo k temu, da so jo ljudje sprejeli in ji zaupali svoje življenjske zgodbe. Ne glede na to se je pri svojem delu soočala s težavami, zlasti pri zapisovanju posnetega gradiva. Pri narečnem zapisovanju so ji pomagali domačini (Francek Mukič, Marijana Sukič, Klara Fodor, Karel Holec, Valerija Časar).

388

Knjiga *Če klonkaš, sa ti opre. Življenjske zgodbe iz Porabja* je dragocena iz več razlogov: omogoča vpogled v podobo načina življenja porabskih Slovencev od konca 19. stoletja do danes, zgodbe posameznikov omogočajo primerjavo z drugimi kulturnimi okolji (v Sloveniji in v zamejstvu), narečno besedišče je neizčrpen vir za jezikoslovce, dialektologe, posamezne vsebine življenjskih zgodb pa za strokovnjake različnih znanstvenih ved.

Knjiga je opremljena s portreti pripovedovalk/pripovedovalcev ter posameznimi fotografijami iz družinskega življenja.

Napaka v naslovu publikacije, pravilno je namreč "klonkaš", ne pa "klonkaš" ne zmanjša vrednosti in kvalitete uredniškega opravljenega dela.

Kot zanimivost bi dodala, da sem v tedniku *Porabje* (časopis Slovencev na Madžarskem) v letih 2006 in 2007 zasledila objavo treh življenjskih zgodb iz Sakalovcev. Zapisala jih je Ema Sukič, domačinka, ki je svojo življenjsko zgodbo razgrnila tudi Pšajdovi. Kdo ve, morda gre za posredni vpliv predstavljenega projekta oz. urednice predstavljene publikacije?

Katalin Munda Hirnök

Zuzana Kiczková (ur.): *Women's memory: the experience of self-shaping in biographical interviews*. Bratislava: IRIS, 2006, 219 str.

V prvi polovici devetdesetih let 20. stoletja so zahodne feministično usmerjene raziskovalke "odkrile" Vzhodno Evropo in začele pisati o oblikah emancipacije žensk v socialistični družbi. Njihove ugotovitve so se gibale v polju od občudovanja nad možnostmi izobraževanja, zaposlitve, ekonomske neodvisnosti, dolžine porodniškega dopusta in organiziranosti vrtcev do presenečenja nad nizko samozavestjo žensk kot posledico prilagajanja patriarhalnim vzorcem in sprejemanjem lastne diskriminacije. Oboje je v resnici obstajalo kljub formalno deklarirani enakosti spolov. Zahodne raziskovalke so presojale vlogo žensk v Vzhodni Evropi na podlagi lastnih izkušenj, ki niso bile vedno